

Спічка А. Г.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету

ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕРМІНІВ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНОЇ НАУКОВОЇ ФАХОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті проаналізовано значення особливостей термінів для перекладу іншомовної фахової літератури. Визначені поняття «термін», «термінологія», надані видатними українськими та російськими мовознавцями. Виокремлено загальні характеристики термінів у науковій фаховій іншомовній літературі. Особливу увагу приділено аналізу та перекладу англійських термінів із галузі психології та німецькомовних складних термінів із галузі методики викладання німецької мови як другої іноземної.

Ключові слова: термін, термінологічні словосполучення, наукова фахова іншомовна література, стилістична нейтральність, точність, означення, означуваний компонент.

Постановка проблеми. Наукова фахова іншомовна інформація усіх видів є певним функціональним стилем мовлення, який має характерні особливості, що поширюються на лексичний склад, граматичні структури та стилістичні ознаки фахових текстів будь-якої мови. У кожній окремій мові стилістичні ознаки наукових фахових текстів мають своєрідний вияв.

З метою переповідання одних і тих же відношень, дій, характеристик використовуються неідентичні способи мови, наприклад, лексичні способи замінюються граматичними і навпаки. Під час перекладу іншомовного наукового фахового тексту важливо врахувати як загальні, так і специфічні для конкретної мови особливості отримання наукової фахової інформації, оскільки це дає можливість здійснити функціонально адекватний переклад.

Загальновідомо, що всеохоплюючою ознакою наукової фахової літератури є велика насиченість тексту спеціальними фаховими термінами та термінологічними словосполученнями. Наукова фахова термінологія є найбільш діяльним шаром лексики, який підлягає постійному інтенсивному збагаченню, іноді змінненню. Такі процеси в термінології спричиняються науково обґрунтованою уніфікацією термінів у тій чи іншій галузі фахових знань. Змінення значень термінів будь-якої галузі обумовлюється національними особливостями термінології.

Аналіз останніх досліджень. Визначенню понять «термін», «термінологія» присвячено багато наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Українські вчені Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй визначають термін як «невід'ємний елемент системи мови. Терміни складають повноцінну частину загального складу мовлення, де властивості слів проступають більш визначено, регламентовано, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння» [3, с. 38]

Російські науковці Т.М. Стрелковський, Л.К. Латішев розтлумачують поняття «термін» як «слово або словосполучення, мовна ознака якого співвідноситься з одним поняттям або об'єктом у системі понять відповідної галузі науки, фаху» [5, с. 59]. Сукупність термінів відповідної галузі науки, фаху складає їхню термінологію. У межах конкретної термінології

усі терміни є однозначними. Отже, терміни надають точні значення понять у певній галузі науки, фаху і мають точну відповідність в інших мовах, тобто мають еквівалентний переклад.

У роботах вищезазначених вчених звернено увагу на виокремлення загальних характеристик будь-якого терміну (незалежно від мови, до якої він належить):

- 1) однозначність у рамках галузі знань;
- 2) точність, номінативна функція;
- 3) стилістична нейтральність;
- 4) співвіднесення лише з одним поняттям або денотатом;
- 5) системність [5, с. 62].

Мета статті полягає у виокремленні та аналізі термінологічної лексики у наукових фахових текстах, визначенні їх основних функцій та способів перекладу фахових термінів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки на даний час зростає потреба у професійному оволодінні англійською мовою як мовою міжнародного спілкування, у галузі професійного фахового спілкування, а також професійно орієнтованого перекладу, актуальною стає необхідність знання особливостей використання термінологічної фахової лексики. Наукові фахові терміни як мовні знаки репрезентують поняття певної галузі науки, становлять суттєву складову частину наукових фахових текстів. Студенти-магістри нашого університету, як майбутні фахівці в галузі психології, у процесі оволодіння англійською мовою мають зосереджуватися на вивченні наукової лексики. До складу такої лексики належить термінологія із психології. Як свідчить практика, засвоєння магістрами термінів із відповідного фаху сприяє успішному процесу перекладу фахового тексту. Переклад фахових англійських текстів удосконалює вміння магістрів здобувати необхідну інформацію з метою використання її в наукових дослідженнях.

Під час перекладу термінології з галузі психології студентам-магістрам пропонується звернути увагу на класифікацію термінів, на виокремлення простих та похідних (суфіксальних, префіксальних, суфіксально-префіксальних, префіксально-суфіксальних) складних термінів-словосполучень.

Як приклад, наведемо короткий уривок англійського фахового тексту «*Emotions and feelings*», який пропонується магістрам для аналізу психологічних термінів.

Emotion, in its most general definition, is an intense mental state that arises autonomically in the nervous system rather than through conscious effort and evokes either a positive or negative psychological response. An emotion is often differentiated from a feeling.

Many psychologists adopt the ABC model, which defines emotions in terms of three fundamental attributes: A. physiological arousal; B. behavioral expression; and C. conscious experience of subjective feeling of an emotion. All three attributes are necessary for a full fledged emotional event though the intensity.

Robert Masters makes the following distinctions between affect, feeling and emotion: "Affect is an **innately structured, noncognitive evaluative sensation** that may not register in consciousness; feeling is affect made conscious, possessing an evaluative capacity that is not only physiologically based, but that is often also psychologically (and sometimes relationally) oriented; and emotion is **psychosocially constructed, dramatized feeling** [7, с. 97].

У поданому уривку англомовного фахового тексту жирним курсивом виділено психологічні терміни. Студентам-магістрам пропонується визначити, до яких груп за структурою належать ці терміни, та означити семантику термінів, а саме: emotion – емоція – простий термін; feeling – почуття як психічний стан людини – суфіксальний термін.

До складу термінів-словосполучень належать такі терміни:

- *intense mental state* – інтенсивний психічний стан;
- *nervous system* – нервова система;
- *psychological response* – психічна реакція;
- *physiological arousal* – фізіологічне збудження;
- *behavioral expression* – поведінковий прояв;
- *conscious experience* – свідоме переживання;
- *full fledged emotional event* – повноцінне емоційне явище;
- *innately structured affect* – природжено структурований вплив;
- *non-cognitive evaluative sensation* – некогнітивне оціночне відчуття;

– *psychosocially constructed, dramatized feeling* – психо-соціально драматизоване почуття.

Студенти-магістри вивчають німецьку мову як другу іноземну за спеціальністю «Мова та література (англійська)», спеціалізація «німецька мова». Згідно з навчальними програмами даної спеціальності, студенти також опрацюють фахову німецькомовну літературу для написання рефератів, доповідей для участі у наукових конференціях, семінарах. Під час опрацювання фахових наукових текстів із методики викладання німецької мови студенти мають можливість аналізувати особливості структури складних німецькомовних термінів. Загальновідомо, що в німецькій мові превалюють складні слова, які включають два, а то й більше компонентів. Це характерне явище стосується також і фахових наукових термінів. Тому магістрам пропонується виконання завдань, спрямованих на аналіз структури складних фахових термінів та їх переклад. Наведемо також приклад короткого уривку німецькомовного фахового тексту з методики викладання німецької мови.

Der Aufbau fachspezifischer Grundbegriffe

Die Art der Definition der Begriffe determiniert das Denken. Durch die Methode der Analyse werden Ideologien vermittelt. Die Methodik hat folgende Verfahren der Begriffserläuterung entwickelt:

1) *Erklärung des Begriffs aus dem Ursprung des Wortes, aus seiner früheren und heutigen Bedeutung im Alltag und in der Literatur;*

2) *Aufschlüsselung des Begriffes mit Hilfe der W-Fragen: wer, was, weshalb, wozu, wie, wann (Frage nach Urheber, Beschaffenheit, Ursache, Wirkung, Grund, Folge);*

3) *Aufstellung eines Begriffsfeldes oder Begriffskreises, Abheben des Begriffes von gegensätzlichen und verwandten Begriffen. Eine Sonderform des dritten Verfahrens ist das dialektische Verfahren: Aufstellung von Begriff-Gegenbegriff – vermittelnden Begriff oder These – Antithese – Synthese [1, с. 59].*

Під час читання та перекладу тексту студенти-магістри звертають увагу на правильне розуміння складних термінів у контексті, а саме:

1) *fachspezifische Grundbegriffe* – профільно-специфічні основні поняття, складаються з двох компонентів – *fach* + *spezifische, Grund* + *Begriffe*;

2) *Begriffserläuterung* – тлумачення, роз'яснення поняття – *Begriff* + *Erläuterung*;

3) *das Begriffsfeld* – поле поняття, понятійне поле – *Begriff* + *Feld*;

4) *der Begriffskreis* – круг поняття, понятійний круг – *Begriff* + *Kreis*;

5) *die Sonderform* – спеціальна форма – *Sonder* + *Form*;

6) *der Gegenbegriff* – поняття протилежності, протилежне поняття – *gegen* + *Begriff*

Наведені приклади складних термінів є сталими словосполученнями, за якими закріплене певне термінологічне значення. У складних термінах є означення, які в наведених термінах представлені прийменниками та прикметниками, та означуваний компонент – іменики. Під час перекладу складних термінів означення займає початкову позицію. Тому для здійснення правильного перекладу терміну важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру.

Висновки. Отже, аналіз наданих прикладів термінів-словосполучень та їх переклад свідчать про важливість та необхідність орієнтувати студентів-магістрів на фахову тематику тексту під час його перекладу. Характерною особливістю термінів, термінологічних словосполучень є їхня стилістична нейтральність, оскільки в науковій фаховій літературі вони виконують єдину функцію, спрямовану на називання поняття (у нашому прикладі – психологічні поняття «емоція», «почуття»). Емоційно-експресивні способи цілком вилучаються під час перекладу наукових фахових текстів. Тому велику роль у перекладі термінів різних видів відіграє аналітичний етап. Аналіз допомагає встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти складних термінів, термінологічних словосполучень між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Таким чином, у процесі перекладу наукового фахового тексту важливо перекладати терміни, термінологічні словосполучення точно, оскільки терміни завжди мають певне смислове навантаження і складають ядро речення та усього фахового тексту в цілому. Переклад термінів, термінологічних словосполучень має на меті точну передачу інформації. Терміни складають частину загального складу мовлення у наукових фахових текстах.

Література:

1. Ulshöfer Robert. Methodik des Deutschunterrichts / R. Ulshöfer. – Stuttgart: Klett, 1981. – 459 S.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 564 с.
3. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): [підручник] / [Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй]. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 592 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): [підручник] / І.В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 448 с.
5. Латышев Л.К. Технология перевода / Л.К. Латышев. – М.: НВИ-Тезаурус, 2000. – 280 с.
6. Стрелковский Г.М. Научно-технический перевод / Г.М. Стрелковский, Л.К. Латышев. – М.: Просвещение, 1980. – 175 с.
7. Черноватий Л.М. Переклад англомовної психологічної літератури: [навч. посіб.] / [Л.М. Черноватий, В.І. Карабан, Т.Б. Хомуленко, О.О. Волкова]. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 512 с.

Спичка А. Г. Значение особенностей терминов в процессе перевода научной специальной литературы

Аннотация. В статье проанализировано значение особенностей терминов для перевода иноязычной специальной научной литературы. Определены понятия «термин», «терминология», предложенные известными украинскими и русскими лингвистами. Выделены общие характеристики терминов в научной специальной иноязычной литературе. Особое внимание уделено анализу и переводу англоязычных терминов, терминологических словообразований в области психологии и немецкоязычных сложных терминов в области методики обучения немецкому языку как второму иностранному.

Ключевые слова: термин, терминологические словообразования, научная специальная иноязычная литература, стилистическая нейтральность, точность, определение, определительный компонент.

Spichka A. Meaning of the particularities of terms during the translation of scientific special foreign language literature

Summary. The meaning and importance of the particularities of terms during the translation of foreign language special scientific literature is analyzed and revealed in the article. The notions “term”, “terminology” are defined. The determination of this notion is given by the famous Ukrainian and Russian scholars. General descriptions of the terms, terminal word combinations in scientific special foreign language literature are allocated. Special attention has been devoted to the analyses and translation of the English language terms, terminological word combinations in the field of psychology and German language complex terms in the field of the methodology of teaching German language as the second foreign language.

Key words: term, terminological word combinations scientific special literature, stylistic neutrality, accuracy, definite component, attribute determination.